

MINISTORY XI

DE GESCHIEDENIS VAN DE POOLSE GLIDERLIFT TIJDENS OPERATIE MARKET-GARDEN.

door: John R. Grodzinski

Veel verslagen van Operatie Market-Garden beschrijven de verbazingwekkende en heldhaftige glider-lifts die een groot deel van de Engelse en Poolse troepen naar Arnhem vervoerden. Behalve van het aantal gliders dat hiermee gemoeid was, wordt over deze vluchten echter maar weinig geschreven; over de Poolse glider-lifts van 18 en 19 september 1944 variëren de verhalen van de simpele constatering dat de Polen waren aangekomen ¹⁾ tot wat meer gedetailleerde berichten waarin het aan juistheid schort ²⁾. De film "A Bridge Too Far" vermeldt zelfs geheel foutief dat de Poolse gliders helemaal niet waren aangekomen.

Het doel van dit artikel is om de gebeurtenissen van de Poolse glider-lifts te behandelen, met inbegrip van de achtergronden, de ladingen die vervoerd werden, de vlucht en de landingen. Het daaropvolgend verhaal van de eenheden op de grond komt alleen ter sprake in samenhang met de landingen. Enkele details ontbreken doordat er lacunes of onjuistheden in de documentatie voorkomen.

In Market-Garden zou de Poolse Para Brigade langs drie wegen naar Nederland worden vervoerd: 114 Dakota's op D+3 (woensdag 20/9) met de parachutisten, een gliderlift op D+2 en op D+3, en de rest van de Brigade over zee.

De toewijzing van de gliders werd voor het eerst vernomen tijdens een bespreking in Moor Park op 12 september, toen 45 gliders voor de Polen werden gereserveerd ³⁾. Er werd dientengevolge besloten dat "de lichte artillerie van de Brigade (75 mm geschut) niet zou worden ingezet. De Anti-Tank Battery kon slechts de kanonnen met jeeps en twee man per kanon meenemen. Het transport en de zware uitrusting van de overige eenheden moest tot een minimum beperkt worden" ⁴⁾. Algemeen Bevel No.1 vermeldde het volgende over de gliders:

10. Glider Groep:

Het eerste glider detachement bestaande uit

7 gliders - een anti-tank battery (troop)

2 gliders - Para-genie

1 glider - Voorlopig hoofdkwartier

dient:

(A) zich te voegen bij 1st Airborne Division - volgens bevel 1st Airborne Div.

(B) te wachten op 756779 (Velperplein, Arnhem) op de Brigade.

(C) contact op te nemen met de Brigade en het tweede glider detachement direct na hun landing.

Het tweede glider detachement (3e lift) bestaande uit

Anti-Tank Battery - min een Troop - en andere onderdelen van de Brigade

dient: zich zo spoedig mogelijk bij de Brigade te voegen.⁵⁾

Er vonden derhalve twee lifts plaats; de eerste van tien gliders en de tweede van vijfendertig. No.38 en 46 Group RAF zorgden voor de sleeptoestellen ('tugs'). De eerste lift vloog vanaf Manston en de tien gliders werden gesleept door Albemarle vliegtuigen van 296 en 297 Squadrons naar L(anding) Z(one) "X" (aan weerszijden van de Telefoonweg). Vertrektijd was 11.45 uur op 18 september en afgezien van wat bewolking en licht luchtdoelgeschut gebeurde er tijdens de vlucht vrijwel niets vermeldenswaardigs ⁶⁾. Alle Poolse gliders voerden een geslaagde landing uit en zij werden onmiddellijk uitgeladen. Rond de landingzone vielen enkele schoten maar de Polen leden geen verliezen en er ging geen materiaal verloren ⁷⁾. Na het uitladen voerden de eenheden hun opdracht uit.

Op de volgende dag, 19 september, was de situatie aanzienlijk gewijzigd.

In Engeland was besloten om de volgende lift langs de zuidelijke route te vliegen teneinde te voorkomen dat op drie opeenvolgende dagen dezelfde route werd gebruikt ⁸⁾.

In Nederland dwong de toenemende Duitse druk Generaal Urquhart die middag zijn strategie te wijzigen. De 4e Para Brigade moest zich ten zuiden van haar huidige stellingen terugtrekken (waar zij onder andere de Poolse LZ beschermde).

Hoewel onderdelen van 7 KOSB achtergelaten werden om de LZ te dekken⁹⁾, resulteerde de terugtocht in combinatie met het oprukken van de Duitsers in een gevecht op de LZ waar de Polen zouden aankomen¹⁰⁾. Het weer werd ook slechter. Het vertrek, oorspronkelijk vastgesteld op 07.45 uur, werd tot 12.00 uur uitgesteld. Vijftien gliders, getrokken door Stirling-toestellen van 196 Sqn (8) en 299 Sqn (7), stegen op van Down Ampney. Twintig gliders vertrokken van Tarrant Rushton. Zij werden getrokken door Halifax V-toestellen van 298 Sqn (10) en 644 Sqn (10). Het laatstgenoemde Squadron voerde ook één vlucht uit met een Hamilcar-glider, maar boven Gent brak de sleepkabel. De Squadron rapporten vermelden dat het weer het slepen ernstig bemoeilijkte en dat er boven het vasteland veel meer hinder van luchtdoelgeschut werd ondervonden dan op de voorafgaande twee dagen¹¹⁾.

Tijdens de vlucht van 298 Sqn brak één sleepkabel en de glider landde 4½ km ten zuidoosten van Ostende¹²⁾. 644 Sq. leed ook een aantal verliezen. Behalve de Hamilcar die die boven Gent verloren ging, werd vlakbij de LZ een kabel door luchtdoelgeschut middendoor geschoten (locatie: 51° 17' N, 05° 03' E) en net ten noorden daarvan werd het staartstuk van een andere glider afgeschoten waardoor deze omlaag dook. De piloot van het sleeptoestel, officier-vlieger McConville, begon met zijn Halifax te duiken met de glider (Horsa 126, met een kanon als lading) erachter, in een poging de neus omhoog te houden. De kabel brak echter en de glider dook steil de grond in.¹³⁾ De andere twee waren ook gliders van de Anti-Tank Battery: 298 Sqn verloor glider 130 en 644 Sqn glider 133. Vier van de gliders die van Down Ampney vertrokken, gingen verloren doordat de sleepkabel brak: gliders 144, 149 en 152 getrokken door 196 Sqn en glider 154 door 299 Sqn.

Zo bereikten slechts 28 van de 35 gliders het landingsterrein.

Intussen (om ongeveer 16.30 uur) was de terugtrekkende 4e Para Brigade in gevechten gewikkeld met de Duitse troepen en verscheen de Luftwaffe. Temidden van deze omstandigheden arriveerden de Poolse gliders.

Marek Swiecicki schreef over de ontvangst:

"Messerschmitts! Hun machinegeweren keften en blaften... Enkele gliders vlogen in brand... toen zij weg waren barstte het bos los... De Duitse infanterie vuurde op de gliders... de kogels vlogen door de houten wanden van de gliders, over de jeeps en de kanonnen die eruitgehaald waren, en over de mannen..."¹⁴⁾.

Luitenant Halpert, een artillerie-officier die het overleefde, herinnert zich:

"De meeste gliders werden in de lucht door het geschut geraakt... degene die landden zaten midden in een kruisvuur. De Duitsers schoten op ons en de parachutisten aan de overkant schoten op de Duitsers. Het kostte ons een paar minuten om vast te stellen wie wie was en welke kant op te schieten"¹⁵⁾.

Enkele manschappen van B Company 7 KOSB kwamen de Polen helpen om hun materiaal te bergen en binnen de eigen linie te komen.

Vijftien gliders van de Anti-Tank Battery met negen stukken aan boord kwamen op de LZ terecht en daarvan werden er slechts drie uitgeladen, tesamen met twee jeeps en aanhangwagens¹⁶⁾. Er waren ook verliezen aan mensen. De details over de rest van het verloop zijn slechts oppervlakkig, maar het volgende is bekend: van het 1e bataljon werd één soldaat gedood en één gewond; het 3e bataljon kon slechts één glider uitladen; geen van de gliders van de Field Ambulance kon worden gelost¹⁷⁾.

Het precieze aantal verliezen zal wel nooit bekend worden. Door het afweergeschut, de gebroken sleepkabels, de luchtaanval en de daarop volgende strijd op de grond gingen talloze gliders met lading en al verloren, kwamen mensen om (sommige neergeschoten door eigen troepen) en werden andere gevangen genomen. Juiste aantallen zijn moeilijk vast te stellen. Ryan zegt dat het nog veel erger had kunnen zijn¹⁸⁾. Er was overigens schade genoeg geleden. Het verlies van de uiterst noodzakelijke anti-tankkanonnen, munitie en ander materiaal zou gevolgen hebben.

De toegetakelde Polen kwamen weer snel tot hun positieven en trokken de perimeter van 1st Airborne Division binnen om daar deel te nemen aan de gevechten tot de evacuatie op 25/26 september.

Later op de dag kwamen er op Sosabowski's hoofdkwartier onbevestigde berichten binnen dat de glider-lift vernietigd was¹⁹⁾. In feite was dat ook zo. Het was voor de Polen de eerste van een reeks ongelukkige gebeurtenissen tijdens hun deelname aan Operatie Market-Garden.

Het neerkomen van de Poolse gliders op LZ "L" werd gefotografeerd door Kapitein Jasper Booty van het Hoofdkwartier 4e Para Brigade.

Noten

1. Janusz Piekalkiewicz, Arnhem 1944, p.58.
2. Zie: Cornelius Ryan, Een Brug Te Ver, pp 332-333 en Boeree/Bauer, De Slag bij Arnhem, pp 216-220.
3. War Diary 1 Polish Parachute Brigade Group 12 September 1944.
4. Ibid.
5. 1 Polish Parachute Brigade Group HQ Translation-Extract General Order No.1 for "D plus 2", p.2.
6. Operation Record Book for 296 and 297 Squadrons 18 September 1944.
7. Brief aan de auteur van Mr.W.Mleczo, 8 februari 1985.
8. RAF Narrative of Operations "Liberation of NW Europe", Vol.4, p.161.
9. Boeree/Bauer, De Slag bij Arnhem, p.216.
10. Generaal-Majoor R.E.Urquhart, Arnhem, p.104.
11. Operations Record Book No.644 Squadron 19 september 1944.
12. Operations Record Book No.298 Squadron, Detail of Work Carried Out, 19 September 1944.
13. Operations Record Book No.644 Squadron, Detail of Work Carried Out, 19 September 1944.
14. Boeree/Bauer, De Slag bij Arnhem, p.216
15. Beschreven in brief aan de auteur van Mr.W.Mleczo, 8 februari 1985.
16. Report on Action of the Anti-Tank Battery in Op "Market".
17. Brief aan de auteur van Mr.J.J.Lorys, 30 augustus 1983.
18. Cornelius Ryan, Een Brug Te Ver, p.333.
19. "The Action of the 1st Polish Parachute Brigade Group in Arnhem-Driel, 4 December 1944", p.2.

Op pagina 8 is een tabel afgedrukt waarin een overzicht wordt gegeven van de lading die op 18 en 19 september 1944 door de 45 gliders van de Eerste Poolse Para Brigade naar Arnhem moest worden overgevlogen.

Table 1: Load Description Glider Lift 1 Polish Parachute Brigade*

Unit	No. of gliders	Glider No.**	Description of Loads
First Lift Manston to LZ "X" 18 September 1944	7	890-899	3rd Troop: 1 officer, 17 other ranks 5-6pdr anti-tank guns, 7 jeeps, 2 trailers motorcycles, ammunition, stores. Each carrying 2 other ranks, 1 jeep and 2 trailers with stores
Engineers	2		
Advance HQ	1		Capt. Zwolanski (Liason Officer to 1 Airborne) Marek Swiecicki (War Correspondent) 3 other ranks, 1 jeep, 1 trailer, stores.
Second Lift Tarrant Rushton to LZ "L" 19 September 1944	4	120-123	Battery HQ: 1 officer, 16 other ranks 4 jeeps, 4 trailers, motorcycles, ammunition, stores.
	7	124-130	1st Troop
	7	131-137	2nd Troop
	2	138	1 officer, 1 other rank, 1 jeep, 2 trailers.
	1	139	3 other ranks, 3 jeeps.
Third Lift Down Ampney to LZ "L" 19 September 1944	2		1 officer, 4 other ranks, 3 jeeps, 2 trailers.
	2		1 officer, 4 other ranks, 3 jeeps, 2 trailers
Headquarters	2		6 men, loads not known
Signals	3	140-154	1 other rank, 1 jeep, 1 trailer with stores. 2 other ranks, 1 jeep, 1 trailer with stores. 2 other ranks, 1 jeep, 1 trailer with stores.
Medical	3		7 men, loads not known.
Supplies	3		6 men, loads not known.

*Samengesteld uit: Glider Lading Lijsten, Verslagen van de Brigade en van lagere eenheden.

**Voor controle-doeleinden had iedere glider een nummer dat met krijt op de zijkant was geschreven.